

't inschrien

twintigste jaargang nr. 1, januari 1988 kwartaaluitgave

Van de redactie

Thema 1988. In het jaar 1988 is het 800 jaar geleden (in theorie althans) dat het Goederenregister van de graaf van Dahl, heer van Diepenheim, tot stand zou zijn gekomen. De redactie heeft dit gegeven aangegrepen om het onderwerp "Goederenregisters" als thema voor dit jaar te kiezen.

In dit eerste nummer geeft de heer A.J. Mensema, archivist van het Rijksarchief in Overijssel, een overzicht waarin de verschillende goederenregisters worden behandeld en geplaatst en waar we ze in het origineel of in druk kunnen vinden. Ook gaat hij in op het belang ervan.

In een volgend nummer zal aandacht worden geschonken aan het beeld, dat de goederenregisters oproepen ten aanzien van de landbouw en veeteelt in de betreffende periode. Vervolgens zal aandacht worden besteed aan de taalkundige aspecten en eigenaardigheden van de goederenlijsten.

Tenslotte zal in het vierde nummer het zoeklicht gericht worden op het 800-jarig Goederenregister van de heer van Diepenheim.

Redactiewisseling. De heer Th.L.M. van Stapele heeft besloten zich uit de redactie van 't Inschrien terug te trekken in verband met tijdgebrek. De redactie dankt hem ook vanaf deze plaats voor de plezierige samenwerking, welke gedurende 10 jaar met hem heeft mogen bestaan.

In zijn plaats is de heer H.A. Kleerebezem te Borne bereid gevonden tot de redactie toe te treden. Hij is actief in de wereld van de Industriële Archeologie en vult daarmee binnen het redactieteam een nog onontgonnen terrein in.

Historische recepten. Vanaf deze jaargang zullen we met enige regelmaat in

Twentse goederenlijsten, ca. 993 - 1475.

Een belangrijke bron voor de geschiedenis van de Twentse plaatsnaamkunde of topografie wordt gevormd door een aantal goederen- en schattingsregisters. De belangrijkste zijn wel de goederenlijst van de abdij Werden aan de Ruhr in Duitsland, de goederenlijst van de graaf van Dahl, de rekening van de landrentmeester van Twente en de schattingsregisters met de bisschoppelijke bedden. Daarnaast bestaan nog verschillende kleinere bronnen, voornamelijk lijsten van leengoederen, zoals die van de heerlijkheid Steinfurt¹⁾, van de graaf van Bentheim²⁾ en niet te vergeten van die van de Utrechtse bisschop, toentertijd landsheer van het Oversticht³⁾.

De oudste goederenlijst is die van de abdij Werden. De abdij werd door Ljodger, een Fries van voorname afkomst, gesticht. Aan hem was door Karel de Grote de organisatie opgedragen van de eerste christenen in de Westsaksische gouwen,

ons blad melding maken van historische recepten, zoals die ontleend kunnen worden aan huisarchief Twickel. Het zou echter aardig zijn om ook uit de kring van onze lezers gevoed te worden met dergelijke recepten. Wie kent ze en stuurt ze ons toe?

AWN, afd. Twente. Tenslotte willen we niet onvermeld laten, dat de Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland, afd. Twente, besloten heeft regelmatig verslag van haar activiteiten te doen in ons blad. In dit nummer treffen we een zeer belangwekkende bijdrage aan.

die in het laatst van de achtste eeuw door Karel de Grote waren onderworpen. Liudger werd op 30 maart 804 tot eerste bisschop van Munster gewijd. In het door hem gestichte klooster te Werden werd hij na zijn dood op 26 maart 809 begraven. Het klooster ontving bij zijn stichting en ook later aanzienlijke schenkingen van Karel de Grote en zijn opvolgers. Aanvankelijk werd de abdij na Liudgers dood door diens verwanten bestuurd, maar na 886 kwam het bestuur aan een abt. Dit bleef zo tot aan de opheffing van het klooster in 1803.

Onder abt Wigger, die sedert 930 het klooster leidde, beleefde de abdij een bloeiperiode, die onder abt Folkmar zijn hoogtepunt bereikte. Van de Duitse keizer ontving de abdij in 974 zelfs het recht van munt en verkreeg zij markrecht te Werden en Lüdinghausen. Aan het eind van de 10e eeuw werd besloten tot nieuwbouw van een groot gedeelte van de kloostergebouwen en verrees er een geheel nieuwe kloosterkerk. Ook vermeerderde de schat aan relikwieën toen aanmerkelijk. Naderhand trad een periode van verval in.

In die bloeiperiode ontstond de voor Twente belangrijke goederenlijst. Deze lijst werd door Ter Kuile gedateerd uit de periode ca. 933 - ca. 966⁴⁾. Het oorspronkelijke van dit "Heberegister", dat zich natuurlijk niet alleen beperkte tot het voor ons interessante gebied, bevindt zich thans in het Staatsarchief te Düsseldorf. De op Overijssel betrekking hebbende passages zijn gepubliceerd door P.C. Molhuysen⁵⁾ en door G.J. ter Kuile jr.⁶⁾. Beiden ontleenden de tekst echter weer uit andere bronnenuitgaven. Aan Molhuysens publicatie lag ten grondslag een uitgave van L.T. Lacomblet uit 1857. Ter Kuile maakte gebruik van het zeer kundige werk van Rudolf Kötzschke⁷⁾.

De in deze lijst genoemde goederen sorteerden onder de Vroonhoeve van de abdij, de latere Monnikhof in de Lutte bij Oldenzaal. De inkomsten werden verantwoord door een zekere Grimherus. Deze zal zoiets als hofmeier geweest zijn. Aan de in de goederenlijst genoemde namen

is het vaak moeilijk te zien om welke plaatsnaam het gaat. Daarom is het voor de bewerkers ook niet mogelijk geweest alle toponymen te herleiden. De in de lijst genoemde goederen lagen voornamelijk in de richteramten Borne, Oldenzaal en Ootmarsum, alsmede onder het schoutambt Hellendoorn en in het graafschap Bentheim, rond de plaats Nordhorn.

Naast dit oudste "Heberegister" bestaan er ook nog jongere, die de zoëven genoemde goederenlijsten kunnen verduidelijken. De jongere goederenlijsten dateren uit de eerste helft van de 14e eeuw. Rudolf Kötzschke dateert de oudste op 1332 en de jongste op 1343. Deze beide "Heberollen" van de Elftherhof, later de Monnikhof, geven meer informatie dan de oudste goederenlijst. Ten eerste komen de daarin vermelde namen meer overeen met de thans gangbare en de goederen worden nauwkeuriger gespecificeerd. Bovendien blijkt uit de "Heberollen", dat de meeste goederen onder de Monnikhof in erfpacht of in leen waren uitgegeven⁸⁾.

Op dit laatste aspect gaat tenslotte Molhuysen nog in, bij zijn publicatie uit 1862. Hieruit blijkt, dat de Monnikhof zelf ook reeds lang in erfpacht was uitgegeven, n.l. aan leden van de familie Van Saterslo of Van Saasveld⁹⁾. Aan het eind van de 16e eeuw blijkt de Monnikhof een leengoed van de abdij te Werden te zijn geworden en was de weduwe van Herman van Westerholt tot Koppel ermee beleend.

In 1188 werd door de priester Everhard ten behoeve van graaf Hendrik van Dahl en zijn vrouw een lijst van onroerende goederen en inkomsten van de heren van Dahl en Diepenheim opgemaakt¹⁰⁾. Deze lijst, waarvan slechts een afschrift op perkament bewaard is gebleven, bevindt zich in het Diversorium van bisschop Frederik van Blankenheim, die het daarin blijkbaar aan het eind van de 14e eeuw in liet binden. Dit Diversorium bevindt zich in het Rijksarchief in Utrecht¹¹⁾.

De eerste, die gedeelten van deze goederenlijst publiceerde was de bekende 18e eeuwse Twentse historicus Jan Willem Ra-

monisterijshoff by adolgerell

D' officio grunheri Inulcheri. Unger Inultorpe xiiij m des & iij
 amph mett. & hencitt xiiij dep & herim iij m des & iij auep. ~~adpitu equu~~
 Thadgrim decatt. S. Thad uuard Inead x m des & heris viij dep.
 Lymikulunhurst. Thingulf viij m des & iij amph mett. Thorn iijictos.
 & herimats iij m & iij auep. Lpbarangi Berhegoc viij m des & iij amph
 mett. & heris xiiij dep. & herim iij m & iij auep. Instucorloe Quigheri
 viij m des & iij amph mett. & heris xiiij dep. & herim iij m & iij auep.
 Inlucheri Dagmar xiiij m des & iij amph mett. & heris xiiij dep
 & iij m herim & iij m auep. Lpood Hrodgeld dim. Inloougheri
 Iffule viij m des. & iij amph mett. & xiiij dep heris & herim iij m
 & iij auep. Lpood Gulger viij m des & iij amph mett. & her. i. dictu
 & herim iij m. & iij auep. Inucogloe Quigger viij m des. & iij
 amph mett. & her xiiij dep. Thirim iij m & iij auep. Inchrinon Ger
 brand x m des. & xiiij m ord. & iij amph mett. & heris iijictos.
 & iij m auep. Inhasloe uendilger viij m des & iij amph mett. & her
 xiiij dep. & iij m & iij auep. Lpood Radger Audold Simit. Lpsindrop
 Marckrik viij m des & iij m amph mett. & iij m ord. & heris xiiij dep
 & herim iij m & iij auep. Inalberge hemmo viij m des & iij amph mett
 & heris xiiij dep. & iij m herim & iij auep. Inrxanon Thiadopi
 viij m des & iij amph mett. & heris viij dep. & iij m herim. & iij m
 auep. Lpfahsi Bow viij m des & iij m auep. Inmanari Betta
 xiiij m des & iij amph mett. Thiris viij dep. & herim. i. m & iij m
 auep. Lpoodem Kthalheri Simit. Inhasungop Liefgeld viij m
 des & iij amph mett. & heris xiiij dep. & iij m herim. & iij m auep.
 Indarloe ueribrake iijict dep. Inheldop hachumar Simit.
 Inherdingi Quibrake viij m des & iij amph mett. & viij dep heris
 Lpood Kthalheri viij m des & iij amph mett. & xiiij heris. & iij m
 herim & iij auep. Inuulche Thiadger viij m des & iij amph mett
 & xiiij dep heris & iij m herim & iij m auep. Inrohchem
 Thiamund viij m des & iij amph mett. & xiiij dep heris & iij m herim
 & iij m auep. Lpood Brimuald Simit. Inlamesloe

cer. In het Tweede Stuk van zijn *Overyselsche Gedenkstukken* publiceerde hij alleen maar de aanhef van deze lijst "Ex authentico m(anu)sc(ri)pto, aan my van goederhand bezorgd". De gehele lijst was voor hem te lang om te publiceren¹²⁾. Een tien jaar later ging hij toch nog over tot een uitgebreidere publicatie van de goederenlijst. Nu als bijlage bij een verhandeling van hem over het graafschap Dalen en de heerlijkheid Diepenheim. Ook nu weer gaf hij niet de complete lijst, maar alleen datgene wat voor hem van belang scheen¹³⁾.

De volledige uitgave verscheen pas in 1904 en werd verzorgd door F. Philippi en W.A.F. Bannier¹⁴⁾. In de inleiding op de uitgave merkte Philippi op, dat de lijst ook inschrijvingen bevat, die van ná 1188 moeten dateren. Waarschijnlijk zijn zij op het origineel in latere tijd toegevoegd en is het geheel in de loop van de 13e eeuw als één geheel afgeschreven.

Van belang is deze lijst omdat zijn een rol speelde, toen in 1331 de bezittingen van Willem, heer van Boxtel, die met Kunegonde, de erfdochter van Dahl en Diepenheim, was gehuwd, door de Utrechtse bisschop Jan van Diest werden aangekocht¹⁵⁾. De goederen, die voor de Utrechtse bisschop van belang waren, betroffen natuurlijk die in de richteramten Diepenheim en Haaksbergen, terwijl de goederenlijst in zijn geheel het totale bezit van de graven van Dahl betrof. Dit goederenbezit strekte zich uit van de benedenloop van de Maas tot aan de voormalige Zuiderzee, en van de Hunte, de Süntel en de Osning tot aan de Hase en vanzelfsprekend rondom de kern van het graafschap Dahl, de gebieden langs de Lippe. De bewerkers van de goederenlijst hebben getracht aan de hand van de toenmalige literatuur¹⁶⁾ de verschillende topografische aanduidingen te lokaliseren. Voor wat betreft de Twentse en de Achterhoekse goederen zijn zij daarin niet altijd geslaagd. Dat is niet verwonderlijk, omdat nu uit diverse andere bronnen - die zeer divers en verspreid zijn - veel meer bekend is.

Penning uit 1765. St. Liudger zwevend boven de kloosterkerken van Werden (li.) en Helmstedt (re.). Uit: A. Hüsing, *Der heilige Liudger*, Münster 1878.

De goederenlijst valt eigenlijk in twee delen uiteen: het eerste deel van de lijst bevat voornamelijk goederen, waaruit inkomsten getrokken werden en het tweede voornamelijk goederen, die lenen waren. Deze leengoederen - meestal later weer voorkomend als lenen van de Utrechtse bisschoppen - lagen in de kerspels Zwolle, Rijssen, Markelo, Delden, Oldenzaal, Haaksbergen, Diepenheim en Enschede.

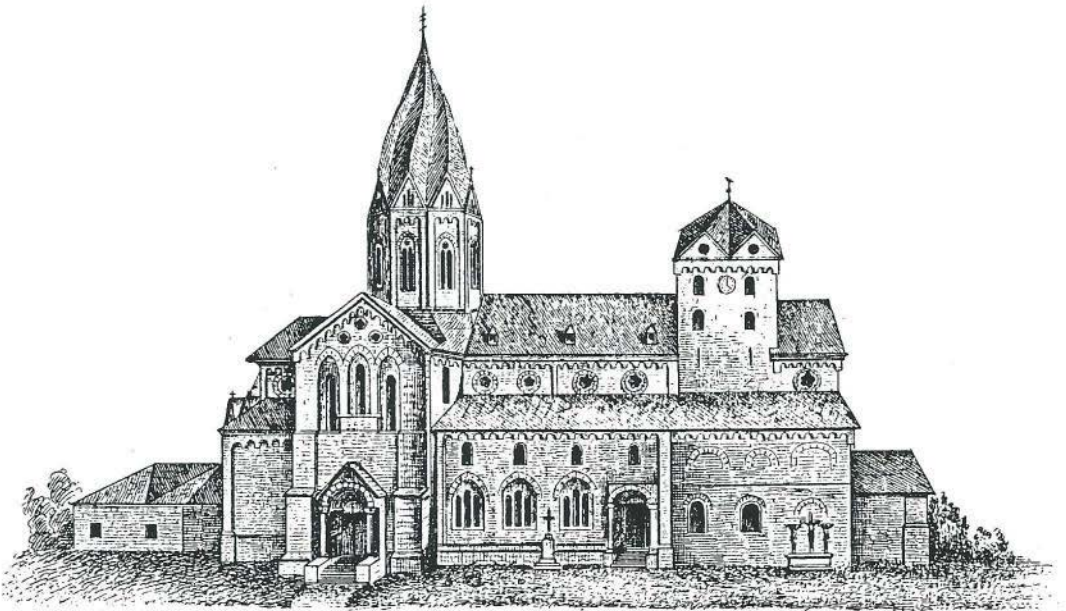
Een derde belangrijke bron is de rekening van de rentmeester van Twente. Eigenlijk betreft het hier een z.g. manuaal in plaats van een rekening. Een manuaal is een register, waarin onder hoofden van rekening aantekening werd gehouden van inkomsten en/of uitgaven. In dit geval betreft het de inkomsten van de bisschop van Utrecht uit zijn eigen goederen in Twente uit 1385. Het origineel bevindt zich in het Rijksarchief in Utrecht¹⁷⁾. Een afschrift van dit register werd ca. 1890 te Utrecht vervaardigd door het Rijksarchief in Overijssel ten behoeve van de verzameling *Afschriften uit het archief der bisschoppen van Utrecht*¹⁸⁾.

De gehele tekst van het manuaal is uitgegeven door S. Muller Fz¹⁹⁾

De inkomsten betreffen die van de goederen, die onder de bisschoppelijke hoven te Goor, Ootmarsum, Oldenzaal, Borne, Weddehoen en Delden ressorteerden en op verschillende tijdstippen moesten worden opgebracht. De meeste inkomsten werden in natura geïnd in de vorm van vee en gewas²⁰⁾.

Het aardige van dit manuaal is, dat het de basis vormde voor de administratie van de latere landrentmeesters van Twente. Hun administratie verschilde in wezen niet van die van hun voorganger uit 1385. Goed vergelijkingsmateriaal leveren dan ook de latere rekeningen op. Die over het tijdvak 1531/1532 - 1575/1576 zijn bewaard gebleven in het archief van de Hollandse Rekenkamer, dat bewaard wordt op het Rijksarchief in Overijssel²¹⁾. Eveneens op dat Rijksarchief worden bewaard de rekeningen van de rentmeesters van de domeinen van Twente, Lage, Diepenheim en Haaksbergen uit de tijd van het

Spaanse bestuur over Twente. Deze rekeningen beslaan het tijdvak 1578 - 1626²²⁾ en maken deel uit van het z.g. Spaans Archief. De rekeningen van de rentmeester van Twente uit de periode dat Overijssel deel uitmaakte van de Republiek der Verenigde Nederlanden (1578 - 1795/1798) bevinden zich in het z.g. Statenarchief. De jongste bron voor de topografie van Twente vormen de schattingsregisters van Twente uit de 15e eeuw. De oudste van het drietal bewaard gebleven registers dateert uit 1475 en de volgende dateren uit 1497 en 1499. Zij berusten in het archief van de gemeente Deventer²³⁾. Oudere schattingsregisters van Twente ontbreken echter. Toch zullen zij er wel geweest zijn. Van Salland zijn oudere schattingsregisters bekend uit ca. 1400, 1427, 1429, 1433 en 1445. Eveneens ontbreekt voor Twente het schattingsregister van ca. 1520, dat voor Salland wel aanwezig is. Het register van 1475, dat bijgehouden werd door de rentmeester Roelof van Bevervoorde, werd gepubliceerd door A.L.

Kerk van de Abdij te Werden. Uit: A. Hüsing, Der heilige Liudger. Münster 1878.

Hulshoff²⁴), die ook de latere gegevens van 1497 en 1499 daarin verwerkte. In dit register zijn echter alleen de schatbare erven en goederen opgenomen, zo ontbreken die van de meeste riddermatigen en dienstmannen, die waren vrijgesteld van de belasting. Tevens ontbreken in die registers de schoutambten Almelo en Vriezenveen, alsmede de stadsgerichten in Twente.

De grote verdienste van deze bronnenuitgave is het feit, dat de bewerker getracht heeft de in de registers genoemde goederen te lokaliseren naar de toestand van 1953. De volledige tekst van de uitgave van het schattingsregister van 1475 is mede opgenomen in de uitgave van het verpondingsregister van Twente van 1601, met uitzondering echter van de onder Lage ressorterende goederen en de overige in het graafschap Bentheim gelegen goederen²⁵).

A.J. Mensema.

1. K.G. Döhmann, "Das älteste Lehenbuch der Herrschaft Steinfurt 1280 - 1439", in: *Beiträge zur Geschichte der Stadt und Grafschaft Steinfurt*, III, Münster 1906.
2. J. Prinz, "Das Lehnregister des Grafen Otto von Bentheim (1346 - 1364)", in: *Mitteilungen des Vereins für Geschichte und Landeskunde von Osnabrück* 60 (1940)
3. S. Muller Fz., "De registers en rekeningen van het bisdom Utrecht 1325 - 1336", in: *Werken van het historisch genootschap, gevestigd te Utrecht*, Nieuwe Serie Nr. 54, 's-Gravenhage 1891, 709 e.v. De Overstichtse- en Overijsselse leenregisters worden thans opnieuw bewerkt door mr. E.D. Eijken, rijksarchivaris in Overijssel.
4. G.J. ter Kuile, *Oorkondenboek van Overijssel, Regesten 797 - 1350*, I, Zwolle 1963, 21, nr. 9.
5. P.C. Molhuysen, "De hof Elvetre of Monnikhof in Twenthe", in: *Verslagen en Mededeelingen van de Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis* 2 (1862), 98 - 109.
6. G.J. ter Kuile, "Bijdragen tot een oorkondenboek van Overijssel, III: Regesten 751 - 1200", in: *Verslagen en Mededeelingen van de Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis* 54 (1938), 91, nr. 12.
7. R. Kötzschke, *Die Urbare der Abtei Werden a.d. Ruhr: A. Die Urbare vom 9 - 13. Jahrhundert* (Publikation der Gesellschaft für Rheinische Geschichtskunde XX, Band 2), Bonn 1906, 84 e.v.
8. R. Kötzschke, *Die Urbare der Abtei Werden a.d. Ruhr: B. Lagerbücher, Hebe- und Zinsregister vom 14. bis ins 17. Jahrhundert* (Publikationen der Gesellschaft für Rheinische Geschichtskunde XX, Band 3), Bonn 1917, 77 e.v.
9. Vgl. Ter Kuile, *Oorkondenboek van Overijssel, Regesten 797-1350*, VI, Zwolle 1969, 109, nr. 1544.
10. Ter Kuile, *Oorkondenboek*, I, 65, nr. 78.
11. S. Muller Fz., *Het archief der bisschoppen van Utrecht*, 's Gravenhage 1892, inv. nr. 2 (fol. 132 e.v.).
12. J.W. Racer, *Overijsselsche Gedenkstukken*, Tweede Stuk, Kampen 1782, 261.
13. J.W. Racer, *Overijsselsche Gedenkstukken*, Zevende Stuk (vervattende een onderzoek en geschiedverhaal van het graafschap Dalen en heerlijkheid Diepenheim; en van het oud Zalland en daaromstreeks gelegen gewesten; en van het dykrecht van den Bandyk te Goor), Kampen 1793, 52 e.v.
14. F. Philippi en W.A.F. Bannier, "Das Güterverzeichniss Graf Heinrichs von Dale (1188)", in: *Bijdragen en mededeelingen van het historisch genootschap, gevestigd te Utrecht*, 25 (1904), 365 - 443.
15. Vgl. E.D. Eijken, "Het ontstaan van de drostambten van Diepenheim en Haaksbergen", in: *Verslagen en mededeelingen van de Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis* 82 (1967), 8.
16. *Het betref de door S. Muller Fz. uitgegeven Registers en rekeningen 1325 - 1336* (reeds eerder aangehaald). Het door J. en J.I. van Doorninck uitgegeven *Tijdrekenkundig register op het Oud-Provinciaal archief van Overijssel 1225 - 1527*, Zwolle 1857 - 1875 (5 delen), de leenregisters van het kwartier Zutphen (pas later uitgegeven), de door P.N. van Doorninck uitgegeven *Leenacten van Gelre en Zutphen uit het Staatsarchief te Düsseldorf, 1377 - 1402*, Haarlem 1900, en het meergemelde werk van J.W. Racer, *Overijsselsche Gedenkstukken*, Kampen 1781 - 1793 (7 delen).
17. S. Muller Fz., *Het archief der bisschoppen van Utrecht*, 's Gravenhage 1892, inv. nr. 406.
18. Van deze verzameling bestaat een catalogus van de hand van A. Haga. In deze verzameling, die deels bestaat uit 19e eeuwse afschriften en deels uit 15e en 16e eeuwse afschriften, bevinden zich bijna alle stukken en registers, die voor de geschiedenis van Overijssel van belang zijn en in oorsprong berusten in het archief van de Utrechtse bisschoppen.
19. S. Muller Fz., "Manuaal van den rentmeester van Twente", in: *Werken van het historisch genootschap, gevestigd te Utrecht*, Nieuwe Serie Nr. 54, 's Gravenhage 1891, 582 - 661.
20. Vgl. C.J. Snuij, "De bisschoppelijke hoven in Twenthe, en meer speciaal de Hof te Borne", in: *Verslagen en mededeelingen van de Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis* 29 (1913), 94 - 103.

Mededelingen van de AWN, afd. Twente

21. D.P.M. Graswinckel, "Overijsselsche rekeningen en andere stukken, afkomstig uit de Hollandische Rekenkamer", in: *Verslagen omtrent 's Rijks oude archieven* 46 (1923), inv. nrs. 77 - 123.
22. H.C. Hazewinkel, "Overijsselsche rekeningen en andere stukken, afkomstig uit de Rekenkamer te Roermond", in: *Verslagen omtrent 's Rijks oude archieven* 47 (1924) II, inv. nrs. 50 - 70.
23. Gemeentearchief Deventer. Middeleeuwsarchief, inv. nr. 475.
24. A.L. Hulshoff, *Het schattingsregister van Twente van 1475*, Zwolle 1953.
25. *Het verpondingsregister van Twente van 1601* (red. A.J. Mensema e.a.), Enschede 1985. Een uitgave van de Vereniging Oudheidkamer "Twente".

Stroom-esch te Borne.

Sinds 27 juli 1987 is de Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland afd. Twente aan het graven in het plantsoen aan het Hoefblad. Op 22 november 1987 is het onderzoek afgesloten en zijn er enkele resultaten bekend.

Op deze plaats hebben waarschijnlijk enkele boerderijen gestaan uit de Karolingische periode. Er heeft ook een boerderij uit vermoedelijk latere tijd gestaan, gekenmerkt door rechte wanden. Op het terrein zijn vier waterputten uitgegraven. In twee hiervan zijn houtresten gevonden. Deze resten zijn voor C14 onderzoek naar het Biologisch Archeologisch Instituut te Groningen gezonden. Eén put bestond uit een

boomstamput met daaromheen twee beschoeiingen. De andere put bestond uit een vierkante constructie, waarbij de zijplanken in een gleuf in de hoekpalen vallen. Ook de bovenliggende planken vallen in gleuven die in de onderliggende planken zijn uitgespaard. De put is geborgen en zal worden geconserveerd.

Naast deze nederzettingssporen is ook een graf aangetroffen van een man. Deze man is vermoedelijk in rugligging begraven in oost-westelijke richting, met het hoofd naar het westen. Gezien de grafbijgiffen hebben we hier te doen met een illegale begraafing uit de vroege Middeleeuwen tussen 812 en 825. Tot de grafvondsten behoorde een aantal munten uit Dorestad, een vleugellans, twee sporen en een zwaard. De munten werden op een paar na bij elkaar gevonden en moeten in een buidel hebben gezeten die aan een riem bevestigd is geweest. Het zwaard heeft op het lichaam gelegen. Van het lichaam is niets aangetroffen.

Tot de andere vondsten behoort veel aardewerk. Hieronder bevinden zich Badorf en Pingsdorfscherven en veel vroege en latere kogelpotscherven. Onder de versierde scherven bevinden zich verschillende met de karakteristieke Karolingische versiering, het bekende cirkeltje met kruisvorm in het midden. Tot het aardewerk behoort ook een bijna gave kogelpot. Deze is gevonden in een paalkuil. Hoewel de pot bij het bakken is gescheurd en daarbij mogelijk de rand verloor is hij waarschijnlijk te interpreteren als bouwoffer. Naast dit aardewerk is er in de laatste week nog een kwart van een bronzen armband gevonden, prachtig versierd en nader onderzoek moet uitwijzen uit welke tijd deze afkomstig is. Hij is gevonden in een kuil waarin verkoolde erwten of iets dergelijks lagen. Ook deze zullen in Groningen worden onderzocht.

Wim Telleman
veldwerkcoördinator AWN

De oude sok van Cornelia ten Tije

Soms lezen we dat er een pot of zak met munten gevonden wordt in een oud huis of ergens in de grond verstopt.

Verborgen uit angst voor diefstal of oorlogsgeweld en nadien door de eigenaar om duistere redenen niet weer tevoorschijn gehaald.

Deze muntvondsten geven vaak een mooi inzicht in de munten, zoals die in een bepaalde plaats en in een bepaalde tijd in gebruik zijn geweest.

De muntvondst waar we hier over vertellen bestaat als zodanig niet meer, maar is beschreven door notaris Willem Christiaan Lantman uit Borne in een notariële akte dd. 24 maart 1813, die zich thans bevindt in het Rijksarchief Overijssel te Zwolle.¹⁾

Op 13 maart 1813 overlijdt namelijk te Delden mejuffrouw Cornelia ten Tije, rentenierse van beroep. Bij testament dd. 24 juli 1812, gemaakt bij dezelfde notaris, heeft ze, na aftrek van enige legaten, 7 van haar familieleden tot erfgenamen benoemd.²⁾

Na haar overlijden maakt notaris Lantman op 24, 25 en 26 maart 1813 een inventarisatie op van haar nalatenschap.

Hieruit blijkt dat Cornelia ten Tije een welvarende dame geweest moet zijn en met recht rentenierse genoemd wordt.

Ze is in het bezit van een aantal huizen en landerijen die ze in huur of pacht heeft uitgegeven.

Voorts bezit ze 12 hypotheeken met een totale waarde van f 11.350,-, een drietal obligaties met een totale waarde van f 1.350,- en 13 handschriften (schuldenbekenntnissen) ter waarde van f 2.977,38.

De inboedel en haar sieraden worden geschat op f 654,39.

Dit laatste bedrag is te laag, want bij de publieke verkoop daarvan op 5, 6 en 7 april 1813 brengt deze inboedel een totaal bedrag op van f 1492,88.³⁾

Een deel van het onroerend goed wordt publiek verkocht door notaris Lantman op 29 september 1813 en deze verkoop brengt op een totaal bedrag van f 2274,55.⁴⁾

Om een klein beetje een beeld te krijgen van de waarde van deze bedragen in het jaar 1813 volgen de prijzen, die enige verkopen in dat jaar hebben opgebracht:

een koe f 20,- à f 40,-
 een paard f 40,- à f 60,-
 een wevershuis f 100,- à 200,-
 een kleine boerderij en land f 500,- à f 1000,-
 een grote boerderij en land f 2000,- à f 3000,-

Onder deze omstandigheden is het begrijpelijk dat Cornelia ten Tije het nodige contante geld in haar huis bewaart, dat ze als pacht of als rente of als aflossing heeft ontvangen.

In de nodige kastjes, zakjes etc. wordt door de notaris voor een totale waarde van f 2335,76 aan contant geld gevonden.

Mooi is dat ook de toenmalige onderlinge waarde van de munten exact is aangegeven. Omdat het nog in de Franse tijd is, wordt de waarde aangegeven in Franse franken, maar voor het gemak is alles hier omgerekend in Nederlandse guldens en centen (koers 1 Ned. gulden is 2,10 Fr).

De volgende munten worden aangetroffen:

14	gouden ridders	à f 14,-	f 196,-
8	halve ridders	à f 7,-	- 56,-
7	dukaten	à f 5,25	- 36,75
10½	dukaton	à f 3,15	- 33,075
355	drieguldens	à f 3,-	-1.065,-
72	Zeeuwse rijksd.	à f 2,60	- 187,20
37	rijksdaalders	à f 2,50	- 92,50
58	daalders	à f 1,50	- 87,-
138	achtentwintigen	à f 1,40	- 193,20

2	halve zeeuwen	à f 1,30	- 2,60
5	halve rijksdaalders	à f 1,25	- 6,25
1	vijfentwintiger	à f 1,25	- 1,25
193	guldens	à f 1,-	- 193,-
6*	kwartrijksdaalders	à f 0,625	- 3,75
5	dertiendehalve	à f 0,625	- 3,125
45	schellingen	à f 0,30	- 13,50
537	zestehalve	à f 0,275	- 147,675
178	dubbeltjes	à f 0,10	- 17,80
1	stuiver	à f 0,05	- 0,05
6	duiten	à f 0,00625	- 0,035
	totaal		f2.335,76

* In de akte zijn 4 kwartrijksdaalders berekend.

H. Woolderink.

Bronnen:

1. R.A.O. Zwolle: Notariële archieven nr. 546 rep. nr. 41.
2. R.A.O. Zwolle: Notariële archieven nr. 544 rep. nr. 34.
3. R.A.O. Zwolle: Notariële archieven nr. 546 rep. nr. 53.
4. R.A.O. Zwolle: Notariële archieven nr. 547 rep. nr. 139.

Zondag 16 april 1564.

"Borgemestere, schepenen ende raedt der stadt Aldenzall lathen verbeeden allen borgeren ende borgesschen, junck ende olth, dat nemant met Annen Alberts offt Kifits, sal spellen, hoir des dages ader t'nachtes t'setten om t'drinken, t'leenen off t'borgen ader beer (= bier?) t' sendenn buthen consent hoirs mans ende in affwesent des mans sunder consents des borgemesters in der tith, by der poene van sess olde schilde sonder genade aff tho nemmen.

Actum Dominica miserecordia anno etc. LXXIII

Gregorius Ffocke de magistrato etc. scripsit.

Domine pastor, wilt ons als de affkundinge geschedt (is), dit breffken weddersenden."

R.A. Zwolle, Rechterlijk archief stad Oldenzaal, Los brieje in inv. nr. 11 of 12.

Ingezonden door J. Wiefker, Enschede

Fabrieksschoorstenen, kenmerk van industriële bedrijvigheid

Zoals het getoeter van de stoomfluiten het hoorbare teken was, zo waren de vele schoorstenen met hun rokende pluimen het zichtbare teken van industriële bedrijvigheid.

Aan het bouwen van fabrieksschoorstenen gingen vele metingen en berekeningen vooraf. Speciale steensoorten werden ontwikkeld en gemaakt in daarvoor ingerichte steenbakkerijen.

De stenen waren segmentvormig in verschillende lengten. De onderste waren een halve meter en werden naar boven toe steeds korter.

De bovenste hadden een lengte van tien centimeter. Op de foto zien we een aantal stenen met diverse lengten en afkomstig van de schoorsteen van de K.W.F. in Hengelo.

Wie toevallig een paar stenen in zijn tuintje heeft liggen, moet er zuinig op zijn.

Ze worden niet meer gemaakt en zijn dus antiek.

Boven om de kop van de schoorsteen werd een stalen band gelegd of ingemetseld. Ook werd later veelal de bovenrand afgedekt met geglazuurde stenen om het inwatern te voorkomen.

De metselspecie

Om tengevolge van wisselende weersomstandigheden het kromtrekken van schoorstenen te voorkomen, werd een weerbestendige specie gebruikt.

Men verkoos hiervoor een kalkspecie die vermengd werd met tras (gemalen tufsteen uit de Eifel).

De schutwand

Op de tekening is duidelijk te zien hoe het onderste gedeelte van de schoorsteen dubbelwandig uitgevoerd werd.

De binnenwand, de schutwand, bestond uit een vuurvaste steensoort en diende om

Foto van segmentvormige stenen afkomstig van de schoorsteen van de K.W.F. in Hengelo.

Uit Twickel's keuken

Om sterke Punch te maken van de Hr. M. Alewijn.

Neemt 2 bouteilles water, 2 pond witte suiker, kookt en schuymt het schoon, laat het dan 24 uren staan, giet het schoon af, doet er bij 8 koffy kopjes citroen sap en het sap vann 2 à 3 oranje appels, 2 bouteilles arak, roert het wel door en giet het dan op bouteilles, doet daar wat citroen en oranje schil op, wel toegestopt, dit kan 6 maanden goet blijven.

Als men die dan gebruyken wil neemt tot yder bouteille een dito gekookt water en een halve moeselwijn of wat meer na genoegen ook het sop van 2 citroenen en een wynig broodsuyker, dit wel doorgeoert en door een seef gegooten kan 4 à 5 dagen goed blijven dog springt wel eens als langer staat.

Abricoosen op brandewijn van Mevr. Van de Poll.

1¼ pond beste broodsuijker op 2 pond vrugten, de suiiker even int waater gedoopt sijnde laat het kooken tot het weder droog is, neemt dan op ieder pond vrugten een kleijn bierglas brandewijn, laat dat met de drooggemaakte suiikers even door kooken tot het weder sieroop word, altijd roeren, dat dan laten verslaan en verslagen synde er de abricoosen in gedaan, die hier en daar geprijkt moeten sijn, en soo sagjes laten confeijte tot deselve geslonken sijn, dan de abricoosen daar uijt genoomen en op een vergiet gelegt, neemt dan op ieder pond vrugten nog een bierglas brandewijn, en wend die door de sieroop en soo met de vrugte op de fles gedaan.

Het moeten oranje abricoose syn en niet al te reijp.

Citroen vla

Een bierglas citroen sap en 2 dito Rijsche wijn, 3 hele eijeren en suiker na de smaak, de eijeren apart fijn kloppen en dan met de citroen door 1 zeef doen, dan alles samen op het vuur en met de chocolatrolle gerolt dat het altermaal schuim wordt.

Bessen vla

½ pint sap met 4 eijeren met wit op 't vuur gezet tot dat het dik word en dan op een schotel stijf laten worden.

Recepten uit het Huisarchief Twickel d.d. 24 aug. 1902

Frambozen moes

Zoekt de Frambozen uit, opdat er geen vuil in blijft, laat ze een ½ uur kooken, neemt 2 pond suiker fijn gewreven, tegen 4 pond framboze, roert die daar kookend door, als de suiker gesmolten is, laat het dan samen een kwartier kooken, giet het dan in een aarde schotel om koud te worden, daarna in potjes.

Frambozen gelij

Zoekt de Frambozen uit, opdat er geen vuil in blijft, laat dit een ½ uur kooken doch goed schuimen, dan uitwringen door een doek, neemt op ieder pond nat ¾ pond suiker, roert die er door en laat het een groot kwartier hard kooken.

Frambozen azijn

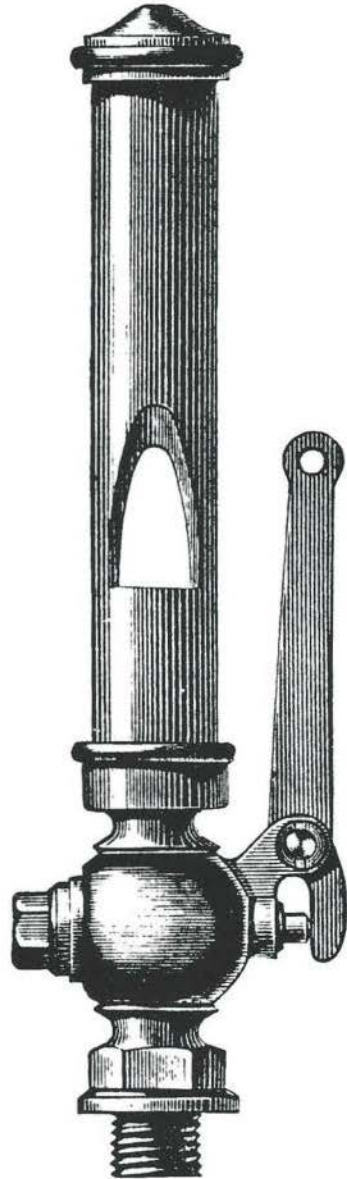
Op 4 pond Frambozen ongewasschen, neemt men een ½ pond, beste wijnazijn 24 uur laten staan trekken perst die dan uit door een doek, neemt dan 1 pond beste broodsuiker voor ieder pond nat en laat het op een goed vuur kooken, men roert het met en houten lepel, het moet goed geschuimd worden.

Stoomfluiten, regisseurs van de werkdag

In mijn jeugd, zo'n zeventig jaar geleden, waren de stoomfluiten de regisseurs van de werkdag.

De stoomfluit kondigde een kwartier voor werktijd aan dat de fabriekspoorten open gingen.

Drommen arbeiders, mannen, vrouwen, jongens en meisjes, allen gewapend met koffiebus met drinken passeerden dan de poort. Zij die van verre kwamen hadden een extra grote koffiebus en een etensketel met de middagpot bij zich.

Tekening van een stoomfluit.

De eerste (vier) recepten komen uit een omstreeks 1780-1800 op Twickel aangelegd kookboek. Hierin staan behalve recepten voor de fijne keuken, ook recepten voor geneesmiddelen, met name te gebruiken voor het genezen van dieren, verslagen betreffende de slacht, 1772-1777, en recepten "raakende de slagt van 't jaar 1771".

De heer Alewijn is een familielid uit Amsterdam.

In 1791 huwde de laatste graaf Van Wassenaer Obdam, Jacob Unico Wilhelm, met Margaretha Helena Alewijn, die in 1798 een dochter kreeg, nl. Marie Cornelié de laatste gravin van Wassenaer Obdam.

Het begin van de werktijd werd aangekondigd met de fluit, de poorten sloten en de straat was weer leeg.

De middagpauze en het einde van de werkdag werden met hetzelfde getoeter aangegeven. Daar niet alle fabrieksklokken exact gelijk gingen, ontstond op meerdere tijdstippen van de dag een ware stoomfluitensymphonie.

Zes dagen in de week waren de registers aan het werk.

Roken bij het werk was verboden, dus dan maar tabak pruimen. Dat pruimen was bij de mannen vrij algemeen, evenzo als nu het roken van sigaretten.

Als jongeling was men pas een kerel als je ook een pruim tabak achter de kiezen had. Het uitspugen van het sap of de pruimtabak was verboden.

Een pakje pruimtabak BZK kostte in die tijd vijftien cent.

Ondanks de verhoging van het arbeidstempo werden de verhoudingen binnen het bedrijf wel wat vriendelijker.

Ook het stoomfluitgetoeter beperkte zich nog enkel tot het begin en einde van de werktijd.

Na 10 mei 1940 deden de stoomfluiten alleen nog dienst bij luchtgevaar.

Terug naar de tijd toen ik nog jong was. Op straat zongen de jongens:

'Alles en alles gaat met stoom,
alleen de kleine kindertjes
die groeien aan de boom'.

Wat de jongens zongen over de kindertjes was bepaald een kwestie van slechte voorlichting, maar alles ging wel met stoom. Stoomfluit, stoomtrein, stoomweverij, stoomspinnerij, witstoom, het Lonnersteunke en stoomhoutzagerij zijn de vele bijvoegelijke naamwoorden van stoom.

In Winterswijk kende men zwartstoom en 'n joddenstoom.

De eerste motorfiets noemde men stoomfiets en in Enschede ging men niet naar de fabriek maar 'noar 'n stoom.'

Nog iets over het lawaai in die tijd. Zodra bij het signaal van aanvang de poorten sloten, begon de herrie pas goed. Het gekletter van de weefgetouwen drong als een massaal geluid naar buiten.

Nog doordringender was het geluid van een machinefabriek, in het bijzonder van een ketelmakerij.

Het geluid van de klinkhamers was in de verre omtrek te horen.

Het begrip geluidsoverlast kende men nog niet, evenmin dat van stankoverlast. Een oude dame vertelde mij hoe de omgeving, waarin zij woonde, vroeger verpest werd door de scherpe, branderige lucht van een cichorijbranderij.

'Deden ze daar dan niets tegen?

Jawel, mijn moeder deed de ramen dicht'.

H.J. Eising

Gehoord en gelezen

Couranten

Tubantia/Dagblad van het Oosten 1987

27.5 Stichting H.E.I.M. koopt stoommachine (Hengelo); 30.5 Plechelmusbasiliek is een van de vroegste voorbeelden gebruik Bentheimer zandsteen; 4.6 Ramen Schoenaker in R.K.-kerk Saasveld; 6.6 Rij herenhuizen Haaksbergerstraat blijft gemoederen bezig houden (Enschede); 6.6 Hoe oud is Twente?; 9.6 Ganzen en klompennat rond opening museum (Enter); 11.6 Enige Nederlandse stoomloc rijdt weer; 13.6 R.K. onderwijs Wierden bestaat driekwart eeuw; 17.6 Enter viert in 1988 het 800-jarig bestaan; 18.6 De 'Kikker' puft weer als vanouds (MBS Haaksbergen); 23.6 Veenmuseum heeft een nieuw bestuur (Westerhaar); 4.7 Zandstenen graftekens in de Oude Kerk Borne; 6.7 De allereerste 'vliegensch' boven Twente; 9.7 Een buitenlandse trip in Winterswijkse groeve; 20.7 Oud-directeur N. v. Heek (81) overleden; 21.7 Mijnheer Nico kapte het liefst in zijn 'mancjestersen boks'; 22.7 Voor veldwachter Van der Tas kwam... (Nijverdal); 25.7 Nico van Heek: de grote figuur op Schuttersveld; 25.7 Hoe oud is Twente? (2); 31.7 Een pastoor wordt geen dominee; 1.8 Echtbaar vertaalt dagboek van Sweder Schele uit periode 1591 tot 1635; 1.8 Strijd om 't geloof en tegen woesteni; 4.8 Bezoekers raken niet uitgekeken in Vasse; 6.8 Vriendenclub Bussemakerhuis 25 jaar oud; 7.8 Vasse: toerisme in de bronstijd; 8.8 Kleine jongens droegen vroeger ook rokjes...; 10.8 Windhoos in 1925 trof ook Enschede; 11.8 Recreatie toen: mét peuk in de Regge (Nijverdal); 12.8 Historie van twee Joodse begraafplaatsen; 15.8 Frans Roes schreef ruim 2000 dialectverhalen; 20.8 Enschede altijd interessante stad voor statistici en onderzoekers; 19.8 Uitzonderlijke berceau Van Lochemsbleekpark is drastisch opgeknapt; 22.8 't Oude stadhuis van Oldenzaal; 22.8 Eerste majeur-klokken klinken in Haaksbergen; 25.8 Museum Buurtspoorweg maakt goed seizoen mee; 29.8 Weer een oude fabriek voor de bijl (Borne); 29.8 Goastok met 'oa' of 'ao'; 29.8 Dertig jaar geleden blies GTW definitief stoom af; 5.9 Tienduizend jaar geleden wreef Twentenaar stukjes oker over steen; 5.9 Ruim vijf ton subsidie voor de MBS; 12.9 Honderdjarig AB van clubgebouw der welgestelden tot pleisterplaats voor iedereen; 12.9 Over de Schele's op het Huis Weleveld; 16.9 Opgraving bij Borne legt aardewerk bloot; 19.9 Het holtuten een oud spel; 26.9 De ontginning van de Weitmanslanden; 3.10 Het oude stadhuis van Enschede voor de grote brand van 1862; 10.10 Veiling van havezathe Herinckhave in 1916; 19.9 Wat zou Carelshaven zonder de familie Kluvers zijn geworden?; 24.10 Museum Erve Kots moet historisch boerenbedrijf worden; 31.10 Naast watermolen Den Haller straks boerderij-museum; 29.10 VVV-kantoor

mogelijk in Peddemorsboerderij (Vriezenveen); 31.10 Haus Brandlecht en Huize Weemselo in 1589 betrokken bij schaking; 5.11 Roemloos einde Enschede's oudste kroeg (Hemken); 7.11 Herinneringen aan slot Saasveld in Zd-Afrika; 14.11 Schaker van gravin Anna werd in Brussel onthoofd; 25.11 Een varken is meer dan een carbonade; 1.12 Oude vondst zet het gebruik van de wan in nieuw daglicht; 11.7 Put van zandsteen op binnenplaats museum bevat unieke inscriptie (R.M.T. Enschede); Serie Hammer Historie: 19.6 De Beatrixboom en de muzikent; 27.6 Jordens' laatste rustplaats op Eerde; 25.7 Historie 600-jarige Hammer toren; 22.8 Geschiedenis van het Joodse kerkhof; 3.10 Inventarisatie monumenten; 28.11 Fotogeniek 130-jarig herenhuis; 7.12 'Schollen' en kalkovens in Vroomshoop. Serie H. Engelbertink 'Volthe: nrs. 38-53', 6.6. - 21.11.

Twentsche Courant 1987

29.5 Adjudant Veeneman maakt oude luchtvaart weer levend; 30.5 Bezuinigingen laten sporen na op begraafplaatsen; 6.6 Oud burgemeester Edo J. Bergsma 125 jaar geleden geboren; 13.6 Haaksbergen 800 jaar door de tijd (2); 15.6 Villa Deldeenerstraat op monumentenlijst (Hengelo); 18.6 Breda-loc bij MBS in ere hersteld; 20.6 75 jaar R.K. onderwijs in Wierden; 24.6 'ik wil de mensen van Menko en Roombeek nog wel eens zien'; 26.6 Oald Heldern heeft boerderij vol oudheden; 27.6 Plan voor verplaatsing Oldste Hoes van de baan (Enschede); 27.6 Sloop stadspoorten begon anderhalve eeuw geleden (Oldenzaal); 3.7 Historische Sociëteit hoeft van krakers niets te vrezen; 18.7 Wets Indiëbuurt en het raadsel van het Kozakkenpark; 22.7 Pleidooi voor heropening spoorlijn Enschede-Gronau; 22.7 Ananias vijftig jaar priester; 15.8 Lonneker dankt zelfstandigheid aan verzet tegen bouw kerkje; 15.8 Het exclusieve sociëteitsleven. Gezelligheid en anders niks (Almelo); 27.8 Losserse steenfabrikant Damer bakt nog ambachtelijk; 5.9 Restauratie Deldense marktpomp; 5.9 Ruim 5 ton voor locloods en draaischijf; 22.9 ABTB opgericht op uitdrukkelijk verzoek van aartsbisshoop; 25.9 Honderdvijftig jaar parochie Lonneker: tweede kerk en tien keer nieuwe pastoor; 12.10 Historische vondst in Borne; 13.10 Een tentdak voor de Grote Kerk (Enschede); 13.10 Bothoven in actie voor 'het vuile kamizooltje' (Hemken, Enschede); 16.10 Familie Kluvers al 150 jaar lang op hotel-restaurant Carelshaven; 24.10 Een zestigjarig kerkdorp met een grijs verleden: Isidorushoeve; 10.11 Twentse platteland oolt een waar ganzenparadijs; 12.11 Hertme bereidt feest voor bij 200-jarig bestaan van parochie; 14.11 Stephanuskerk Borne op zoek naar eigen geschiedenis; 20.11 De klomp als kunstobject in oude Enterse boerenpandjes; 24.11 Goede hoop op eenheid midwinterhoornblazers; 28.11 Landgoed Hof Espelo kan als geheel intact blijven; 28.11 Veertig jaar alleen (Twickel); 5.12 Honderd jaar geleden einde pelgrimages naar Stadtlohn.

Tijdschriften

Na telefonisch overleg te raadplegen in de bibliotheek van de Oudheidkamer Twente.

Heemkunde, gem. Weerselo, 1987, no. 23.

H.J. Schuit, *Water- en windmolens in de gemeente Weerselo*, p. 8-11.

A. van Vondelen-Riekert, *Uit het verluidensboek van Oldenzaal (vervolg)*, p. 12-13.

G.W. Vrielink, *'t Daags gebroekshoort (Holtn laand 2)*, p. 14-16.

B. Wolbert, *H.B. Wolbert, een veelzijdig Twente-naar*, p. 17-18.

E. Bos-Hermelink, *Wijkverpleegster op het platteland (2)*, p. 22-23.

H. Engelbertink, *Marke Rossum deel 21, 1687-1695*, p. 24-28.

Historische Kring Vasse-Mander-Hezingen, Jaarboekje 1987-1988.

J.G.J. ter Haar, *Emigranten uit de gemeente Tubbergen (2)*, 4-10.

A. Mulder-Essink, *Uit de boeken van Boerrigter (vervolg)*, p. 11-26.

M. Schulte, *Vleerholt*, p. 27-31.

J.H. Booyink, *Het boern werk in vrogge joorn (3)*, p. 32-38.

J.H. Wigger, *Het erve en goed Schabos te Hezingen*, p. 39-67.

Nederlandse Genealogische Vereniging, afdeling Twente, 1987, no. 5.

Anoniem, *Een klein dorpsschandaal*, (niet gepagineerd)

Oald Hengel, 1987, no. 5.

R. Scholten, *Signalement Tielkes, Weemenstraat 9 Hengelo*, p. 61-65.

H. Reynders, *In de voetsporen van Frederik van Twickel*, p. 69-70.

R. Scholten, *Een honderdjarige in Beckum*, p. 71.

't Onderschoer, Contactorgaan van de Stichting Heemkunde Denekamp, 1987, no. 4.

E. Bos-Hermelink, *Wijkverpleegster op het platteland (XIV)*, p. 29-30.

H.J.B. Roessingh Udink, *Reis naar Londen in 1851*, p. 31-34.

H. Boink e.a., *Onze straatnamen*, p. 35-36.

H. Asma, *75 jaar zusters Franciscanessen in dorp Denekamp*, p. 37-42.

F. Dierick, *Chronogrammen*, p. 43-46.

B. Elkus, *Het vooroorlogse joodse leven in Denekamp*, p. 47-50.

J.A. den Ouden, *Uit het markeboek Breklenkamp*, p. 53-56.

Agenda

WINTERPROGRAMMA 1987-1988 Stichting "OALD HENGEL"

27 januari 1988: vertelt de heer H.A. te Riet uit Almelo aan de hand van dia's over 'Gevelstenen en opschriften'.

24 februari 1988: de jaarlijkse 'Hengelo' avond, te verzorgen door de heren P.C.G. Hamer en M. van Rooy, met als thema 'Hengelo van nabij bekeken'.

23 maart 1988: 'Boerderijen in Twente', lezing met dia's door de H. Hagens uit Almelo.

De 'Hengelo' avond wordt gehouden in de kleine zaal van genoemd café-restaurant, terwijl de bijeenkomsten op 27 januari en 23 maart 1988 zullen plaatsvinden in de Kantine van de Twentsche Courant aan de Beekstraat.

Alle bijeenkomsten beginnen om 20.00 uur.

PRAATAVONDEN OUDHEIDKAMER TWENTE

14 januari 1988: De heer B. Dubbe uit Deventer over 'Deventer beeldhouwers in de 17e en 18e eeuw.'

De volgende avonden vinden plaats op de donderdagen 11 februari, 10 maart en 14 april (jaarvergadering), steeds in het Rijksmuseum Twenthe te Enschede.

Overijssels Contactbericht, 1987, no. 36.

In gesprek met, p. 1-3.

Afdelingsnieuws, p. 4-10.

Historie, p. 12-17.

Musea, p. 18-27.

Archeologie, p. 28-31.

Monumenten, p. 32-35.

Vraag en aanbod, 36-38.

Natuur en milieu, 39-40.

Boekennieuws, 41-43.

'n Sliepsteen, 1987, Stichting Historische Sociëteit Enschede-Lonneker, 1987, no. 11.

A.R. Roding, *De Twentsche Stoomsteenfabriek Smulders en Mulder te Lonneker*, p. 3-7.

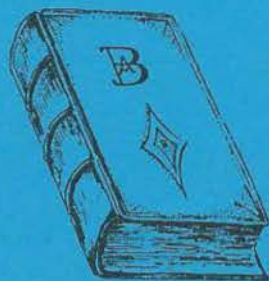
R. Hertsenberg, *In Ons Huis zag je de mensen herhaaldelijk in de spanten hangen*, p. 8-9.

T. Wiegman, *Enschede tentoonstellingsstad 1908-1962 (III)*, p. 11.

J.W. Berns, *'Koopsschool' begin deze eeuw al krap in het geld*, p. 13-15.

Twickel Bulletin, Vereniging vrienden van Twickel, oktober 1987.

W.J. Bitter, *1835 Herinnering aan de reis van 9 weken, met den Heer en Mevrouw van Twickel naar Parijs*, p. 14-22.

A. Bonzet SPECIAAL BOEKBINDERIJ

DE OSSENBOER 44 - ENSCHEDE
tel. 053-314069

OOK UW BINDWERK IS BIJ ONS WELKOM

Wij zijn een niet te grote
binderij waar kwaliteit
en service nog
mogelijk is

*Gespecialiseerde handboekbinderij
voor particuliere- en rijksopdrachten.
Levering franco door geheel Nederland.
Kleine tot grote oplagen - speciale opdrachten.*

Een inschrien is een vakje in de tuugkist waarin waardevolle zaken werden bewaard.

Kopij inzenden aan:

J.J.H. Meijer, Olde Meulenweg 2, 7554 RL Hengelo, tel. 074-912851

Redactie: J.J.H. Meijer, Hengelo, eindredacteur

A.J. Brunt, Delden

A. Buter, Borne

H.H. Hagens, Almelo

H.A. Kleerebezem, Borne

J. Overbeeke, Haaksbergen

M. Paskamp-van Santen, Mander

Administratie:

‡ Inschrien, p/a Rijksmuseum Twente

Lasondersingel 129, 7514 BP Enschede

Postrekening nr. 832196 t.n.v. de penningmeester v.d. Oudheidkamer Twente
Bank: Algemene Bank Nederland N.V., Enschede rek. nr. 59.27.45.651

Abonnementsprijs f. 15,- per jaar

Losse nummers f. 5,- (exclusief portokosten).

Uitgave van de Vereniging Oudheidkamer 'Twente'

Overname van de inhoud, in welke vorm dan ook, is niet toegestaan zonder schriftelijke toestemming van de redactie.